

سۇئال

پەرزەنتلىرىمنى ياراملىق تەربىيەلەشتە قىيىنچىلىققا ئۇچراۋاتىمەن، كۆپ ۋاقىتلاردا ئاچچىقلىنىمەن ۋە ئۇلارنى ئۇرىمەن. ماڭا بۇ توغرىدا نەسىھەت قىلىشىڭلارنى ۋە بۇ تېمىنى ئۆز ئېچىگە ئالدىغان پايدىلىق بىر كىتابنى تەۋسىيە قىلىشىڭلارنى سورايمەن؟.

تەپسىلى جاۋاب

بارلىق گۈزەل مەدھىيەلەر ئالەملەرنىڭ رەببى بولغان ئاللاھقا خاستۇر، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە قىيامەتكىچە ئۇلارغا ئەگەشكەن كىشىلەرگە ئاللاھنىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

ئەۋلادلىرىنى تەربىيەلەش ئاتا-ئانىلاردىن تەلەپ قىلىنىدىغان مۇھىم ئەمەللەرنىڭ بىرىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىسلىرىدە بۇنىڭغا بۇيرىدى. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ** تەرجىمىسى: «ئى مۆمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا-چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار بېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار. ئۇ پەرىشتىلەر ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىدىن چىقمايدۇ، نېمىگە بۇيرۇلسا شۇنى ئىجرا قىلىدۇ.» [سۈرە تەھرىم 6-ئايەت].

ئىمام تەبەرى رەھىمەھۇللاھ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: ئاللاھ تائالا ئايەتتە: «ئى ئاللاھقا ئىشەنگەن، ئاللاھنىڭ رەسۇلىغا ئىشەنگەن ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى تەستىق قىلغان مۆمىنلەر! بەزىلىرىڭلار بەزىلىرىڭلارغا ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلىدىغان ئەمەللەر بىلەن دوزاختىن ساقلىنىدىغان، يىراق قىلىدىغان ئىشلارنى بىلدۈرۈڭلار، ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلىڭلار، ئائىلە-بالىلىرىڭلارغا ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلىش بىلەن ئۆزلىرىنى دوزاختىن ساقلايدىغان ئەمەللەرنى تەلىم بېرىڭلار» دەيدۇ. [تەپسىر تەبەرى 28-توم 165-بەت].

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: مۇقاتىل مۇنداق دېگەن: «دوزاختىن ساقلىنىشنى ئۆزىگە، ئەۋلادلىرىغا، ئائىلىسىگە، قۇل-چۆرىلىرىگە تەلىم بېرىش زۆرۈر بولىدۇ».

ئىلكىيا مۇنداق دەيدۇ: «ئەۋلادلىرىمىز، ئائىلىمىزگە دىننى، ياخشىلىقنى، ئەدەپ-ئەخلاقىلاردىن ئېھتىياجلىق بولغاننىڭ ھەممىسىنى تەلىم بېرىش بىزنىڭ مەجبۇرىيىتىمىزدۇر. بۇنىڭ دەلىلى: ئاللاھ تائالانىڭ: «ئائىلەڭدىكىلەرنى نامازغا بۇيرۇغىن، بۇنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرغىن، سەبىر قىلغان» دېگەن ئايىتى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ: «يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلىرىڭنى ئاگاھلاندۇرغىن» دەپ

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىلغان تەۋسىيىسى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «پەرزەنتلىرىڭلار يەتتە ياشقا كىرگەندە نامازغا بۇيرۇڭلار» دېگەن ھەدىسىدىن ئىبارەتتۇر. [تەپسىر قۇرتۇبى ” 18-توم 196-بەت].

ئاللاھنىڭ دىنىغا دەۋەت قىلىدىغان ھەر قانداق مۇسۇلماننىڭ ئىنسانلاردىن ئەڭ ئاۋۋال دەۋەت قىلىدىغىنى: ئۆزىنىڭ ئەۋلادى، ئائىلىسى ۋە يېقىنلىرى بولشى كېرەك. ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنسانلارنى دەۋەت قىلىشقا بۇيرۇغاندا: «يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلىرىڭنى ئاگاھلاندۇرغىن» دېدى. چۈنكى ئۇلار ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە، ياخشىلىققا ۋە ئېھسانغا ئەڭ ھەقىقەت كىشىلەردۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەۋلادلارغا كۆڭۈل بۆلۈش مەسئۇلىيىتىنى ئاتا-ئانىنىڭ ئۈستىدە قىلدى ۋە ئۇلاردىن بۇنى تەلەپ قىلدى: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: «سىلەرنىڭ ھەممىڭلار مەسئۇلىيەت ئىگىسى، ھەر بىرىڭلار ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيەت دائىرىسىدىن سۆزلىنىدۇ، ئەر كىشى ئائىلىسىدىن مەسئۇل بولىدۇ، شۇ دائىرىدە مەسئۇلىيىتى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ، ئايال ئېرىنىڭ ئۆيىگە مەسئۇل بولىدۇ، شۇ دائىرىدە مەسئۇلىيىتى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ، خىزمەتچى خوجاينىڭ ماللىرىغا مەسئۇل بولىدۇ، دائىرىدە مەسئۇلىيىتى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ».

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر مۇنداق دەيدۇ: يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەر ئۆز ئاتىسىنىڭ مېلىغا مەسئۇل بولىدۇ، شۇ دائىرىدە مەسئۇلىيىتى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ، سىلەرنىڭ ھەممىڭلار مەسئۇلىيەت ئىگىسى، ھەر بىرىڭلار ئۆزىنىڭ مەسئۇلىيەت دائىرىسىدىن سۆزلىنىدۇ». [بۇخارى رىۋايىتى. مۇسلىم رىۋايىتى 1829-ھەدىس].

سىزنىڭ مەسئۇلىيىتىڭىز ئۇلارنى كېچىكىدىن باشلاپ ئاللاھنى ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلىنى ۋە ئىسلام تەلىماتلىرىنى ياخشى كۆرىدىغان قىلىپ يېتىشتۈرۈش، ئۇلارغا ئاللاھ تائالانىڭ ئىتائەت قىلغانلارنى مۇكاپاتلايدىغان جەننەت، ۋە كاپىرلارنى جازالايدىغان دوزاخنى تەييار قىلغانلىقىنى، دوزاخنىڭ يېقىلغۇلىرىنىڭ ئىنسانلار ۋە تاشلاردىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىشىڭىز كېرەك. بۇ توغرىدىكى ئىبرەتلىك بىر ۋەقەنى بايان قىلىمىز:

ئىبنى جەۋزى رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: “مال-دۇنياسى بەك كۆپ بىر پادىشاھ بولۇپ، ئۇنىڭ ئوغلى يوق پەقەت بىرلا قىزى بار ئىكەن، پادىشاھ قىزىغا بەك ئامراق ئىكەن، ئۇنى تۈرلۈك ئويۇنلار بىلەن ئوينىتىدىكەن، بىر مۇددەت شۇنداق ئۆتۈپتۇ، پادىشاھنىڭ سارىيىنىڭ يېنىدا بىر ئابىد ياشايدىكەن، بىر كېچىسى ئابىد قۇرئان ئوقۇپ بۇ ئايەتنى ئۈنلۈك ئوقۇپتۇ: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ** تەرجىمىسى: «ئى مۇمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا-چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار. ئۇ پەرىشتىلەر ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىدىن چىقمايدۇ، نېمىگە بۇيرۇلسا شۇنى ئىجرا قىلىدۇ.» [سۈرە تەھرىم 6-ئايەت].

پادشاھنىڭ قىزى ئابدېنىڭ ئوقۇغان بۇ ئايىتىنى ئاڭلاپ دېدەكلەرگە: بۇ كىشىنى قۇرئان ئوقۇشتىن چەكلەڭلار دەپتۇ، ئۇلار چەكلىيەلمەپتۇ، ئابد بۇ ئايەتنى تەكرار-تەكرار ئوقۇپتۇ، پادشاھنىڭ قىزى دېدەكلەرگە: بۇ كىشىنى قۇرئان ئوقۇشتىن چەكلەڭلار دەپتۇ، ئۇلار چەكلىيەلمەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن پادشاھنىڭ قىزى ياقلىرىنى يىرتىپ، ئۆزىنى كاپچا تاپ داد-پەرياد قىلىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن خىزمەتچىلەر پادشاھنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغان ئەھۋالنى خەۋەر قىلىپتۇ، پادشاھ كېلىپ: سۆيۈملۈك قىزىم! كېچىدىن بىرى سىزگە نېمە بولدى؟ نېمە ئۈچۈن يىغلايسىز؟ دەپ باغرىغا بېسىپتۇ، قىزى: ئى ئاتا! مەن سىلىدىن ئاللاھنىڭ نامى بىلەن سوراي مەن: ئاللاھ تائالانىڭ يېقىلغۇلىرى ئىنسانلاردىن ۋە تاشتىن بولغان دوزاخ دەپ ئاتىلىدىغان جايى بارمۇ؟ دەپتۇ، ئاتىسى: ھەئە دەپتۇ، قىز: ئى ئاتا! نېمە ئۈچۈن ئىلگىرى ماڭا بۇ توغرىدا خەۋەر بەرمىدىلە؟ ئاللاھ بىلەن قەسەم! مەن بۇندىن كېيىن مەن ئۆزۈمنىڭ ئورنۇمنىڭ جەننەتتە بولامدۇ ياكى دوزاختا بولامدۇ بۇنى بىلمىگۈچە لەززەتلىك يېمەكلىكلەرنى يېمەيمەن، ئېسىل تۆشەكلەردە ياتمايمەن” دەپتۇ. [“سەپۋىتىس سەپۋە” 4-توم 437-438-بەتلەر].

سىز ئالدى بىلەن ئۇلارنى بۇزۇقچىلىق، ناشايان ئىشلار بولىدىغان ئورۇنلاردىن، ئۇلارنى ئۆز ئالدىغا تۈرلۈك بۇزۇق تىلپۇزىيە پىلىملىرىنى كۆرۈشتىن، يالغۇز تىلپۇن ئويناشتىن ۋە باشقا ئەخلاقى بۇزىدىغان ئىشلاردىن يىراقلاشتۇرۇشىڭىز كېرەك، ئاندىن كېيىن ئۇلاردىن ياراملىق بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ، ھەقىقەتەن تىكەن تېرىغان كىشى ئۆزۈمگە ئېرىشەلمەيدۇ، تەربىيەلەش كېچىك ۋاقتىدىن باشلىنىدىكەن، چوڭ بولغاندا ئاسان بولىدۇ، ئۇلارنى كېچىكىدىن بۇيرۇق-چەكلىمىلەرگە كۆندۈرسەك، چوڭ بولغاندا سىزگە ئىتائەت قىلىشى ئاسان بولىدۇ.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمىر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەۋلادلىرىڭلارنى ئۇلار يەتتە ياشقا كىرگەندە نامازغا بۇيرۇڭلار، ئۇلار ئون ياشقا كىرگەندىمۇ نامازنى ئادا قىلمىسا ئۆز لايىقىدا ئەدەپلەڭلار، ئۇلارنىڭ ياتىدىغان ياتاقلىرىنى ياكى ئورۇنلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار.» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى 495-ھەدىس. بۇ ھەدىسنى شەيخ ئەلبانى سەھىھ دەپ “سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى” 5868-نومۇرلۇق ھەدىستە كەلتۈرگەن].

لېكىن ئەدەپ-ئەخلاق تەلىم بەرگۈچى رەھىم-شەپقەتلىك، مېھرىبان، كۆڭلى-كۆكسى كەڭرى، مۇلايىم بولىشى، ناچار، سەت سۆزلەرنى قىلماسلىقى، ئۇرۇپ-تىللىماسلىقى، قاتتىق قول بولماسلىقى كېرەك، ئەگەر پەرزەنت ئاتىسىغا ئىتائەت قىلمايدىغان، ياخشىلىقنى قىلمايدىغان ناچار ئىشلارغا يېقىنلىشىدىغان بولۇپ قالسا، ئۇ ۋاقىتتا زەرەر بەرمىگەن ئاساستا قاتتىقراق مۇئامىلە قىلىش لايىق بولىدۇ.

مەناۋىي رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: “ئىنساننىڭ بالىسى ئەقىل تېپىپ تەربىيە قىلىش يېشىغا يەتسە، ئۇنى سالىھ مۇمىنلەرنىڭ ئەخلاقى بىلەن يېتىشتۈرۈش، ناچار كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىشتىن ساقلىسا، قۇرئان تەلىم بەرسە، ئەدەپ ئۆگەتسە، ئەرەب تىلىدىن دەرس بەرسە، ھەدىسلەرنى ئاڭلاتسا، سەلەپ-سالىھلارنىڭ نەمۇنىلىرىنى سۆزلەپ بەرسە، مۇھىم بولغان دىنى ئەھكاملارنى تەلىم بەرسە، ئەگەر بۇ شەكىلدە تەربىيەلەش جەريانىدا قاتتىق قوللۇق قىلسا، نامازنى تەرك قىلغانلىقىغا كۆرە ئۇرسا، بۇ، ئۇ كىشى ئۈچۈن مال-دۇنيا سەدىقە قىلغاندىن ياخشىدۇر. چۈنكى ئۇ كىشىنىڭ پەرزەنتىنى ئەدەپلىگەنلىكى سەدىقە

جاريه بولدى، مال-دۇنيا سەدىقە قىلغاننىڭ ساۋابى ئۈزۈلدى ۋە ئەمما سەدىقە جاريه نىڭ ساۋابى بولسا مۇشۇ پەرزەنتنىڭ داۋام قىلىشى بىلەن داۋاملىشىدۇ، ئەدەپ دېگەن روھنىڭ غىزاسىدۇر، ئۇنى تەربىيەلەش ئاخىرەت ئۈچۈندۇر، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا: «ئۆزۈڭلارنى ۋە ئەھلىڭلارنى دوزاختىن ساقلاڭلار دېدى» [سۈرە تەھرىم 6-ئايەت].

ئۆزىڭىزنى، ئەۋلادىڭىزنى دوزاختىن ساقلاش دېگەن: ئۇلارغا ۋەز-نەسىھەت قىلىش، ئاگاھلاندۇرۇش ۋە دوزاخقا بېرىپ قالىدىغان ئىشلاردىن چەكلەش، ئۇلارنى تۈرلۈك ئۇسۇللار بىلەن ئەدەپلەش ئارقىلىق بولىدۇ. ۋەز-نەسىھەت قىلىش، نازاپلارنى بايان قىلىش، تەھدىت قىلىش، لايىقىدا ئۇرۇش، سىرتقا چىقارماسلىق، ھەدىيە بېرىش، ياخشىلىق قىلىش قاتارلىقلارمۇ ئەدەپلەرنىڭ جۈملىسىدۇر. ئېسىل زېرەك بالىنى ئەدەپلەش بىلەن گالۋاك، ناچار بالىنى ئەدەپلەش ئوخشىمايدۇ. [پەيزىل قەدىر 5-توم 257-بەت].

ئەدەپلەش بولسا بالىنى دۇرۇس قىلىشنىڭ ۋاسىتىسىدۇر، ھەرگىزمۇ ئۇرۇپلىشىشنىڭ ئۆزى مەقسەت قىلىنمايدۇ، بەلكى بۇ ئارقىلىق بالىنىڭ گەدەنكەشلىك ۋە ئىسيانكارلىقىنى تۈزەيدۇ.

ئىسلام دىنىدا جازا قانۇنى يولغا قويۇلدى، ئىسلامدا بۇ قانۇنلار كۆپتۇر، زىناخورنى جازالاش، ئوغرىنى، بۆھتان قىلغۇچى قاتارلىقلارنى جازالاشقا ئوخشاش، بۇ قانۇنلارنىڭ ھەممىسى ئىنسانلارنى يامانلىقتىن چەكلەپ، ئەھۋالنى دۇرۇس قىلىش ئۈچۈن يولغا قويۇلدى.

بۇ توغرىدا يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىغا تەلىم ۋە بالىغا چەكلىمە بولىدىغان تەۋسىيىسى كەلدى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بايان قىلىنغان ھەدىستە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قامچىنى پەرزەنت كۆرىدىغان ئورۇنغا ئېسىپ قويۇڭلار» [تەبرانى رىۋايىتى 10-توم 248-بەت. ھەيسەمى بۇ ھەدىسنىڭ ئىسنادىنى سەھىھ دەپ «مەجمەئىل زەۋائىد» 8-توم 106-بەتتە بايان قىلغان. شەيخ ئەلبانى ھەسەن دەپ «سەھىھ ھەدىسلەر توپلىمى» ناملىق ئەسەر 4022-نومۇرلۇق ھەدىستە كەلتۈرگەن].

ئەۋلادلارنى تەربىيەلەش ئۇلارنى رىغبەتلەندۈرۈش بىلەن قورقۇتۇش ئارىسىدا بولىدۇ، ئۇنىڭ ھەممىسىدىن مۇھىم بولغىنى ئەۋلادلار ياشايدىغان مۇھىتنى بارپا قىلىش، ئۇلارغا ھىدايەتنىڭ سەۋەپلىرىنى تولۇق قىلىپ بېرىش، بۇ تەربىيىچىلەر، مەسئۇل بولغۇچىلار ۋە ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۈلگە بولۇشى بىلەن بولىدۇ.

تەربىيىچىنىڭ ئەۋلاد تەربىيەلەشتە ئۇتۇق قازىنىدىغان يولىدىن بىرى: ۋەز-نەسىھەت، قۇرئان تىلاۋىتى، خۇتبە ۋە ئالىملارنىڭ دەرسلىرىنى كۆپ ئاڭلىتىشقا ئوخشاش بۇنىڭ يولى كۆپتۇر.

سوئالدا سورىغان كىتابلارغا كەلسەك، سىزگە ئەۋلاد تەربىيەلەشتە تۆۋەندىكى كىتابلارغا مۇراجىئەت قىلىشنى تەۋسىيە قىلىمىز:

- 1- مۇھەممەد ھامىد ناسىپى ۋە خەۋلە ئابدۇلقادىر دۇرەيشنىڭ: “بالىلارنى ئىسلام پرىنسىپىدا تەربىيەلەش” ناملىق كىتابى.
- 2- مۇھەممەد سەئىد مەۋلەۋىينىڭ: “مۇسۇلمان كىشى ئەۋلادىنى قانداق تەربىيەلەيدۇ” ناملىق كىتابى.
- 3- مۇھەممەد جەمىل زەينۇننىڭ: “ئىسلامدا ئەۋلاد تەربىيەلەش” ناملىق كىتابى.
- 4- مەھمۇد مەھدى ئىستانبۇلنىڭ: “بالىلىرىمىزنى قانداق تەربىيەلەيمىز؟” ناملىق كىتابى.
- 5- ئەدنان باھارسىنىڭ: “مۇسۇلمان ئاتىنىڭ ئەۋلاد تەربىيەلەشتىكى مەسئۇلىيىتى” ناملىق كىتابى.
ھەممىدىن توغرىنى ئاللاھ تائالا ياخشى بىلگۈچىدۇر.